

Del futbol espectacle a l'espectacle esportiu

Correspon a un plantejament molt assumit la divisió clàssica entre l'esport pràctica i l'esport espectacle: el primer compromès amb els conceptes de generalització, hàbit saludable, participació, recreació i educació; el segon associat a especialització, entrenament, selecció, rendiment i espectacle. L'esport praxis s'ubica, en relació amb la implicació motriu, en l'espai del lleure actiu i l'esport espectacle en l'àmbit del lleure passiu. Aquest, que arrossega una part notabilíssima de la població, concita adhesions indestructibles, enceses passions entre les masses i gestes emotives narrades pels mitjans de comunicació social que alimenten les polaritzacions partidistes dels aficionats i prolonguen l'èpica esportiva de cap a cap del nostre espai social. Contràriament, l'esport praxis representa l'activitat anònima individualitzada que és molt lligada a la sort de l'esport espectacle de manera tal que, mentre aquest acapari l'atenció preferent de la societat, l'altre subsistirà com a hàbit social.

Ambdós són indissolubles i el seu esdevenir està íntimament unit al desenvolupament i evolució de la societat lliberal capitalista que els va gestar (en un ambient masculí, occidental i de classe alta), els va emparar i afavorir com a reflex i projecció dels valors més genuïns del nostre entorn sociocultural. L'estat lliberal contemporani va desenvolupar aquesta nova pràctica amb tres finalitats concretes: la socialització de les elites masculines, el control de temps de lleure en les classes populars i la millora de les condicions higièniques de la població. El domini actual d'aquest model sociopolític i la pròpia superació de l'esport de les barreres ideològiques, socials o culturals que ha anat trobant en la seva trajectòria imparabile d'aquest segle han difós aquesta pràctica per tot el planeta.

El que nodreix l'esport espectacle, malgrat el seu nom, no és l'espectacle en sí, la bellesa plàstica o la grandesa estètica, sinó l'aventura esportiva, la pròpia tragèdia competitiva que comporta en la seva activitat l'esport i que en fa imprevisible el resultat final. Fatalment un (o alguns) ha/n de morir, encara que no és fatal que un dels contendents tingui més recursos i probabilitats de victòria, després hom el/s restitueix la vida esportiva per a una competició ulterior. I segueix la roda. Entorn a aquest dilema es gesta el caràcter propi d'aquest esport en la més pura essència: joc agonístic molt normativitzat, amb un notable component d'atzar que es desenvolupa en un ambient festiu de catarsi col·lectiva.

L'individu contemporani necessita referents socials per situar-se adequadament en la seva circumstància social; l'esport n'és un. Les adhesions esportives als esports d'equip de màxim nivell, singularment el futbol, constitueixen tot un fenomen de la nostra època que amb la pèrdua de rellevància d'altres afiliacions socials (polítiques, sindicals, culturals, ...) han assolit un protagonisme enorme. Els aficionats no permeten apreciar l'esport com a espectacle sinó com a victòria o derrota, aquesta és l'equació essencial que mana en l'esport espectacle. La gran majoria s'identifica amb els equips guanyadors que són gairebé sempre els mateixos i no per esportivitat, sinó per diners. Si guanya el seu equip, guanyen ells, que és del que es tracta.

En el futbol, igual que en altres esports, es lluita amb tenacitat amb l'adversari, per aconseguir una cosa que és fora d'aquest; la victòria. Els incondicionals se serveixen del triomf per a sentir-se autèntics, diferents i superiors als "altres". El futbol és el gran espectacle cultural de la nostra època i el comportament setmanal futbolístic violent, primitiu, maleducat, patrioter, extravagant, i malgastador correspon a una de les cares més inquietants del nostre col·lectiu social. El fenomen futbolístic és extens encara que poc profund, tots som massa futbolística i tots estem pressionats a la rebel·lió setmanal al caire del que s'esdevé als terrenys de joc i de l'ambient creat pels mitjans de comunicació social, tots estem obligats, d'una o altra manera, a adscriure'ns a unes identitats en contra de l'etern contrari i tots contribuïm (en més o menys grau) en aquesta enorme paròdia per a benefici de pocs que només cerquen enriquir-se amb la gestió de les identitats i sentiments de la resta.

És el moment de superar, seguint els profunds canvis que s'han donat en el nostre conjunt social mitjançant un fort procés d'esportivització, la llarga etapa de les adhesions excloents amb la seva càrrega emocional fonamentada en el "nosaltres" i els "altres": els guanyadors i els perdedors, els de casa i els de fora, els poderosos i els modestos, els bons i els dolents; per reivindicar una reinterpretació de l'espectacle futbolístic

(i per extensió de l'espectacle esportiu) que ens permeti gaudir de tot el seu bagatge artístic en un ambient festiu, respectuós i de noble competència.

Els valors estètics de l'esport d'alt rendiment (i especialment del futbol) són molt apreciades. L'esport és, abans que res, un relat heroic, una bella història en què s'uneixen l'emoció i la imaginació, en què el resultat final resulta en tot moment incert. El conflicte esportiu presenta una indubtable bellesa plàstica i coreogràfica, en els espectacles esportius l'espectador pot percebre una agradable combinació d'actituds, moviments col·lectius, formes i colors que proporcionen un efecte estètic agradable. En les diferents situacions esportives de l'encontre esportiu s'observen també comportaments humans, actituds ètiques i missatges morals al marge, àdhuc, del mateix convencionalisme de la competició esportiva. La creativitat del campió, l'estil inconfusible de les figures, l'elegant manera d'alguns prohoms de suportar la pressió sense que minvi l'eficàcia o la creació col·lectiva constitueixen elements fonamentals de l'estètica competitiva d'alt rendiment i, en definitiva, de l'art esportiu.

Tanmateix, és allò tràgic el que constitueix la categoria estètica essencial de l'esport. En ell, dos (o més) rivals combaten ritualment per la victòria en un ambient catàrtic, la mateixa institució esportiva (la federació) neix del desenvolupament i de la sistematització de les tragèdies esportives. La necessitat de prodigar els conflictes esportius que generen emoció, imaginació, il·lusió i incertesa condueix obligatòriament a la construcció dels diferents sistemes de competició (torneigs, campionats, copes, sistemes de play-off...) per tal d'aconseguir encontres emocionants, amb diferents matisos renovats, que en el seu decurs es converteixin en autèntiques epopeies de l'esport.

Els col·lectius consumidors d'espectacles esportius més madurs, sensats i avançats (pel que fa a la seva praxi esportiva) assisteixen majoritàriament a les trobades esportives d'alt nivell com a representacions de caràcter festiu, en què es perceben i es viuen autèntiques manifestacions estètiques en què el resultat juga un paper important però no determinant. El Campionat del Món de Futbol França 98 pot ser una bona oportunitat per corregir els nostres instints futbolístics quotidians i gaudir d'un magnífic escenari estètic entorn al futbol. Discernir els indubtables valors artístics, morals i humanístics que conté un mundial, al marge de les urgències històriques que cada temporada ens assalten en les visceralis competicions de lliga, pot ser un bon punt de partida per a la recuperació d'allò lúdic en la societat futbolística..

S'imposa la maduresa esportiva. Sota aquesta consigna cal convertir la nostra societat esportivitzada i polaritzada, des d'una adscripció irracional esportiva a una contemplació esbiaixada i plaent de l'espectacle esportiu. Aquest du implícits importants elements estètics i morals que no estan continguts necessàriament en el resultat final i que convé esgranar per poder assaborir amb veritable fruïció.

En un ambient de veritable festa lúdica, la correcta combinació entre l'apreciació artística d'un formidable conflicte esportiu i la valoració immediata del resultat amb les seves variants: classificació, estadística, rècord i història, proporcionarà a l'individu i al seu entorn una nova i més equilibrada interpretació dels espectacles esportius que ha d'anar en benefici d'una societat més sensible, hedonista, comprensiva i humana.

Javier Olivera Betrán
Director de la revista "Apunts. Ed. Física i Esports"